

Erik Therman:

Tyska reträttvägar i västra lappmarken

Den finlandssvenske lapplandskännaren ger här en kort skildring av de vägar som generalöverste Rendulics armé har till sitt förfogande för en reträtt till Ishavet mot nordväst.

För den, som vill färdas genom Finlands västra lappmark norrut till Ishavet, finns det två vägar att välja på. Den ena går från Torneå rakt mot norr och följer Torneå-Muonio älvdal ända upp till Kilpisjärvi — Tretriksörset — där Sveriges, Finlands och Norges gränser mötas. Den andra går från Rovaniemi mot norr utmed Ounasjoki, men slutar redan i Kittilä. Denna väg för emellertid också till målet, ty från Kittilä fortsätter den västerut till Muonio kyrkby, där den når Torneå-Kilpisjärvivägen. Dessa vägar följa Västra lappmarkens gamla primitiva handelsleder vilka via älvdalarna förrenat Ishavet med Bottenhavet. Men själva vägarna äro av förhållandevis sent datum. Ännu i dag är landsvägen som sammanbinder haven norr och söder om Lappmarken ej fullt färdig. I norra Enontekiö i den så kallade "finska armen" är den alltfjämt under byggnad, ehuru den även på detta avsnitt sedan någon tid tillbakatrafikerats.

Huvudleden följer Torne-Muonio älvdal, som också utgör den finska lappmarkens st bebyggda och beboeliga del. Ounasdalen är redan fattigare, och öster om denna älvdal begynner den vidsträckta och nästan ogenomträngliga ödemark som skiljer den västra lappmarken från den östra.

Ehuru knutpunkten Rovaniemi, där östra och västra lappmarkens trafikleder förenas, ligger vid Ounasjoki, går huvudparten av Rovaniemis trafik mot nordväst icke utmed Ounasdalen utan längs Torneå-Muoniovägen. Rovaniemi-Kittilä-vägen är visserligen framkomlig, men den förmår knappt bära tunga transporter, och

under menförestiden är den helt ofarbar, medan ett par älvióvergångar sker med färja. Den tunga trafiken från Rovaniemi har gått den väg som förbinder Rovaniemi med Tornedalen. Den går i tämligen rak västlig riktning och når Tornedalen vid Övertorneå för att sedan fortsätta i lappmarkens huvudväg norrut.

För turisten är denna väg idealisk. Ända till Pello by något norr om polcirkeln i Turtola kommun är älvdalen ljus och leende. Älven flyter fram bred och måktig mellan bördiga stränder med praktiska gårdar. Inåt land resa sig åsarna och kullarna till mäktiga skogklädda höjder, som redan vid Aavasaksa antaga imponerande dimensioner. Men ännu ha de en ljus och nästan idyllisk karaktär. Först norr om Pello börjar den egentliga lappmarksnaturen. Här resa sig höjderna plötsligt mäktiga och vilda till en bister barriär, som avgränsar Lapplands inlandsplåta mot söder. Därefter går vägen genom ödemarker över vidsträckta myrar upp och ned för ansenliga branter över talrika broar av diskutabel bärkraft, tills man vid Muonio kyrkby är mitt uppe i fjälllandet. Icke heller denna väg är idealisk för tunga transporter.

Vid Muonio kyrkby mötas de båda vägarna, och sedan finnes det blott en förbindelse mot norr. Den följer Lapplands urgamla handelsled till Skibotnfjorden vid Ishavet. Det har varit en gammal tanke att medelst bilväg förbinda den västfinska lappmarken med Norge, men först under de senaste krigsåren har vägen genom "finska armens" ödsliga och tomma fjällvärld kommit till stånd. Sedan något år tillbaka har den varit trafikabel ända upp till finska Karesuando — ehuru vägarbetet på de sista 40 km. söder om Karesuando är långt ifrån avslutat — och från norska kusten till Finlands gräns i norr. Under senaste sommar arbetade tyskarna med frenesi på vägsträckan mellan

Karesuando och norska gränsen. Då jag midsommartiden besökte "norra armen" var vägen ställvis färdig och på kortare sträckor invid de tyska barackstäderna t. o. m. bättre än söder om Enontekiö, en bred, förstklassig väg. Men på långa sträckor var blott grundningsarbetet utfört, och där var de tunga bilkolonnernas färd fullkomligt halsbrytande och mer än äventyrlig. Men detta är den enda väg som förbinder västlappmarken med Norge och Ishavet.

En annan trafikled går visserligen något öster om armen från Hetta kyrkby i Enontekiö till Koutokeino i Norge, en vinterväg för renskjuts. Redan före kriget planerade man att också här bygga en väg, men planerna ha aldrig kommit till utförande. Senaste vår vinter och sommar drogo tyskarna här en telefonledning, och i augusti detta år anlände stora tyska arbetsstyrkor till Hetta för att härifrån begiva sig vidare norrut och uppföra befästningar i gränstrakterna mellan Enontekiö och Koutokeino. Möjligen planerades även vägarbeten. Dock upprätthölls trafiken här med packhästar och mulor. Tänkbart är att lättare hästfordon redan kunna taga sig fram denna led, men all tyngre trafik måste gå genom "armens" vildä fjällvidd utmed svensk-finska gränsen.

Det är en urgammal handelsled där vägen nu drager fram från Bottniska viken till Ishavet, en strapatsernas och äventyrens kungsgata. Hela västfinska lappmarkens historia är anknuten till denna bistra och vildsköna handelsled och mer än en gång har plundrings- och härnadståg gått fram genom dessa trakter. "Armens" otilgängliga fjällvärld har i det längsta stått som ett den gamla lapska nomadkulturens sista fäste, vilt och obetvingligt — men kanske denna sista rest av nomadkultur i Europa i morgon är blott ett minne.